

Naší devizou je lidský kapitál

Předseda Akademie věd ČR Jiří Drahoš usiluje o to, aby se jeho instituce a její pracoviště staly respektovanými evropskými vědeckými centry. Jakou má naději, že své cíle a vize uskuteční?

V čele české Akademie věd stojíte od konce roku 2008. Jaký posun jste v oblasti vědy a výzkumu za poslední čtyři roky zaznamenali?

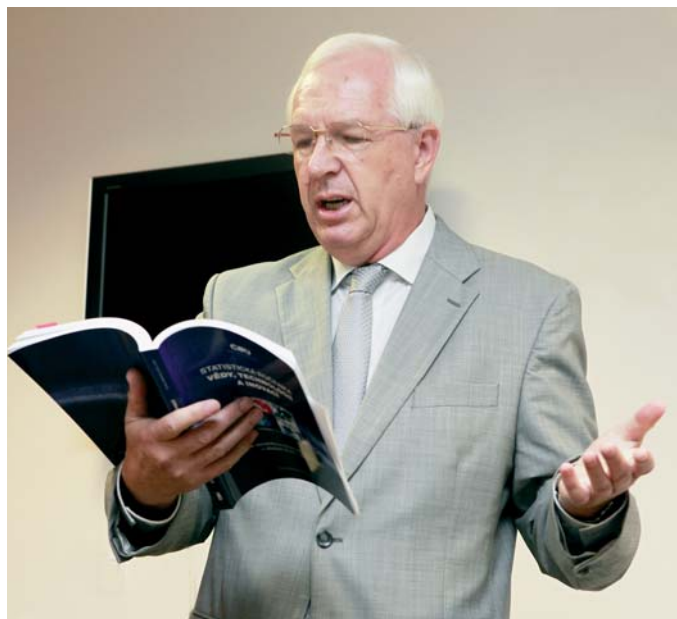
V oblasti vědy a výzkumu mohu zmínit řadu špičkových výsledků dosažených pracovišti Akademie věd – ty aktuální jsou na našich webových stránkách. Kdybych měl vybrat ne jeden konkrétní výsledek, ale nějakou oblast výzkumu, připomněl bych velmi slibné výsledky při léčbě nádorů: Od látek blokujících cévní zásobování nádorů, které bez živin nemohou dále metastázovat a hynou, přes způsoby cílené dopravy léčiv přímo do nádorů, až po účinnější a šetrnější způsoby chemoterapie, kde by pacient tolik netrpěl vedlejšími příznaky. Za přínosné považuji také zřízení internetového portálu, který obsahuje digitalizovanou retrospektivní bibliografii české literatury za léta 1775–1945 s téměř dvěma miliony záznamů o článcích a literárních textech, což představuje největší soubor dat svého druhu v České republice.

Koncem září prezentoval Český statistický úřad nejnovější čísla o vědě a výzkumu v České republice. Co o nich soudíte?

Musím se pochvalně vyjádřit o velkém kvalitativním posunu, kterého dosáhl Český statistický úřad ve vykazování údajů o výzkumu a vývoji v České republice včetně souvisejících mezinárodních srovnání. Z posledních údajů je zřejmé to, co již tvrdím řadu let, že největší podíl peněz jde sice na vědu a výzkum z průmyslové sféry, ale zároveň platí, že firmy naprostou většinu těchto prostředků, aktuálně 98 % všech podnikatelských zdrojů, utrácejí za svůj podnikový výzkum. Za nejdůležitější v této souvislosti považuji další kultivaci prostředí stimulačního spolupráci mezi akademickou a podnikatelskou sférou. Jsem přesvědčen, že daňovými pobídkami a vhodnými finančními nástroji lze a je nutné oboustranně prospěšné kontakty pozitivně ovlivňovat. Vytváření konkrétních podmínek pro potřebný dialog mezi akademickou a průmyslovou sférou a jeho moderování je významnou příležitostí pro působení jak vlády České republiky, tak také legislativních iniciativ.

Letos v prosinci budete obhajovat na Akademickém sněmu své předsednictví pro další čtyřleté období. Jaké jsou vaše cíle a vize, jinými slovy, kde byste Akademii věd České republiky rád viděl na konci roku 2016?

Lze očekávat, že v nejbližších letech bude Akademie věd a soustava jejích pracovišť čelit řadě nových výzev. Prudký rozmach nových vědních disciplín a technologií si vynucuje komplexnější přístup k vědecké práci. Proměny ve společnosti se zrychlují. Vztah vědy, vzdělání a nových technologií se stává jedním z hlavních faktorů civilizační konkurenceschopnosti každé společnosti. Tyto výzvy vyžadují, aby Akademie věd byla připravena vyrovnat se s nimi jak z hlediska svého vědeckého výkonu, tak také po stránce organizační, ekonomicko-technické, a rovněž tak svou „mentalitou“. Za klíčovou věc považuji naši schopnost vytvářet příznivé podmínky pro podporu

prof. Ing. Jiří Drahoš, DrSc., dr. h. c.

V roce 1994 byl habilitován pro obor chemické inženýrství na VŠCHT Praha, ve stejném oboru zde v roce 1999 obhájil doktorát věd a v roce 2003 byl jmenován profesorem. Publikoval přes 60 původních prací v impaktovaných mezinárodních časopisech, je spoluautorem čtyř zahraničních a deseti českých patentů. Je členem Inženýrské akademie ČR, předsedou České společnosti chemického inženýrství, předsedou správní rady VŠCHT Praha a členem představenstva Svazu chemického průmyslu, prezidentem Evropské federace chemického inženýrství, předsedou komise pro udílení hodnosti DSc. v oboru chemické inženýrství, dále členem vědeckých rad VŠCHT a FCHI VŠCHT Praha, FS VUT Brno a ÚCHP AV ČR. Od roku 2002 předsedá Mezinárodnímu kongresu chemického a procesního inženýrství CHISA. Od prosince roku 2008 stojí v čele Akademie věd České republiky.

špičkového výzkumu. Má-li Akademie věd obhájit své jméno a postavení v české a mezinárodní vědecké komunitě, nesmí slevit z nároků na kvalitní vědecký výzkum. Jsem přesvědčen, že pouze tímto způsobem se lze vyrovnat se současným nelehkým obdobím stagnujícího financování a současně vytvářet nezbytné podmínky pro to, aby i další generace badatelů nacházely v Akademii věd a na jejích pracovištích spolehlivé institucionální zázemí. Často zdůrazňuji, že Akademie věd je nejvýkonnější institucí v českém

výzkumném prostředí. Mám-li však říci, kde bych ji rád viděl na konci roku 2016, pak zcela jistě bych uvítal, kdyby se ona a její pracoviště staly respektovanými evropskými vědeckými centry. Teprve taková pozice zaručuje prestiž a je předpokladem pro získání potřebných finančních zdrojů.

Nacházíme se v období finančních úspor a škrťů. Jak se projeví připravovaný rozpočet na rok 2013 na práci vaší instituce?

Kdyby platil původní scénář, to znamená minus 300 milionů korun pro Akademii věd České republiky na příští rok, pak by vědecké ústavy musely propustit stovky zaměstnanců a Akademie by nemohla nakupovat nové přístroje, takže česká vědecká základna, již tak podprůměrná v rámci Evropské unie, by se opět snížila. Přesto doufám, že k tak dramatickému propadu rozpočtu Akademie věd nedojde a vláda se zachová v této věci odpovědně. V této souvislosti musím opětovně zmínit, že v důsledku nedomyšlených politických rozhodnutí v oblasti vědy a výzkumu byla v České republice rovnováha výrazně vychýlena v neprospěch institucionálního financování výzkumných organizací a zároveň nepřiměřeně vzrostl podíl účelového financování projektů dominantně orientovaných na experimentální vývoj a inovace, jak ostatně vyplývá i z posledních údajů ČSÚ. Osobně považuji za scestnou představu, že pouze soutěží o účelové prostředky, bez dostatečného institucionálního financování, se dosáhne efektivnější podpory špičkového výzkumu. Bez institucionální podpory v přiměřené výši – připomínám, že její podíl v celkovém rozpočtu Akademie věd se postupně snižoval a ustálil asi na 50 procent – by ústavy brzy ztratily jak konkurenceschopnost v dosud úspěšném soutěžení o zahraniční i tuzemské granty a projekty, tak i schopnost uvádět do praxe a komercializovat výsledky své práce.

Vím, že odpovědět ve stručnosti na následující otázku nebude jednoduché, ale jakou podstatnou změnu byste učinil v systému financování české vědy, pokud byste měl tu možnost?

Česká republika s výdaji na vědu a výzkum ve výši 1,86 procenta hrubého domácího produktu stále pokulhává za unijním průměrem. Za klíčové proto považuji pokračovat ve zvyšování výdajů na výzkum. Za neméně podstatné považuji prosazení změny v systému hodnocení a financování české vědy. Již delší dobu se v této zemi vedou kritické diskuse a spory o metodiku hodnocení a její použití na rozdělení institucionální podpory, tzv. kafemlejnek. Zpráva Mezinárodního auditu výzkumu, vývoje a inovací v České republice přitom zcela jednoznačně konstatuje, že podobný systém neexistuje v žádné vědecky vyspělé zemi. Upozorňuje na vážná nebezpečí, která současná metodika hodnocení pro český systém výzkumu znamená, a rozhodně doporučuje, aby se přestala používat a aby byla nahrazena informovaným peer-review bez mechanických vazeb na rozdělování peněz. Takže pokud bych měl tu možnost, pak zcela určitě bych zrušil „kafemlejnek“ a zavedl mezinárodně osvědčené metody hodnocení vědecké výkonnosti pro všechny instituce zabývající se výzkumem a vývojem v České republice.

Jak hodnotíte konkurenceschopnost Česka v mezinárodním srovnání?

Podle aktuálních prognóz se v první polovině 21. století dostanou do čela ekonomicky vyspělých zemí státy jako Čína, Indie, Brazílie, Rusko nebo Mexiko. Ze zemí Evropské unie jsou v první desítce nejčastěji uváděny Velká Británie a Německo. Přestože tento odhad vývoje ani princip jednoduché kompetitivity nelze přeceňovat, z mezinárodního srovnání

Předsedkyně ČSÚ **Iva Ritschelová** a předseda Akademie věd ČR **Jiří Drahoš**.

aktuální inovační výkonnosti evropských zemí vyplývá, že oba státy patří k zemím s nejvyšším inovačním potenciálem v Evropě. Nově rozdané karty jsou tak pro členské země EU výzvou pro udržení stávající vysoké úrovně kvality života, zaměstnanosti a sociálního smíru. Česká republika samozřejmě nemůže stát stranou. Za vyspělými ekonomikami zaostáváme především v oblasti institucí, dále v infrastruktuře a inovacích. Zároveň je zřejmé, že bez zlepšení v institucionální a infrastrukturní oblasti nelze dosáhnout účinného pokroku ani v inovacích. Přesto však existuje oblast, v níž můžeme vyspělým zemím konkurovat.

Co máte konkrétně na mysli?

Jako malá země nemáme sice svůj program dobývání vesmíru ani nedispoujeme hojností přírodních zdrojů, máme však jednu nezanedbatelnou devizu – tou je lidský potenciál. Mám za to, že kvalifikované lidské zdroje představují klíčový faktor pro zvyšování inovační výkonnosti a rozvoj konkurenceschopnosti naší země v příštích dekadách. Z tohoto úhlu pohledu proto považuji za zásadní další posilování a růst vědeckého a vzdělávacího potenciálu České republiky.

V této souvislosti si dovoluji ještě jednu poznámku. Dvacáté století je všeobecně považováno za století vědy a technického pokroku. První polovině toho století dominovaly fyzika a chemie, jeho druhá polovina je charakterizována rychlým rozvojem biologie. V dnešní době společenská dynamika vychází především z rozvoje technologií, které se pohybují na hraně jednotlivých oborů, ať již jde o informační a komunikační technologie, biotechnologie, nanotechnologie, atd. Přehlížíme přitom, že v mnoha případech stojíme na samém začátku, a to nejen v technologických inovacích, ale také pokud jde o jejich samotné vědecké základy. Znamená to, že i přes všechny dosavadní úspěchy tady nejde jen o prostou aplikaci již existujících poznatků, nýbrž také o produktivní pokračování ve výzkumu, který je v tomto smyslu vždy základním výzkumem.